

W każdym roku w Polsce umiera kilkaset tysięcy osób, co rodzi olbrzymie ludzkie cierpienie związane ze śmiercią bliskiej osoby. Dlatego w tej sytuacji niezwykle ważna jest pomoc innych w zmierzeniu się z ogromem cierpienia i pogodzeniem się ze stratą. Z całą pewnością śmierć należy zaliczyć do najbardziej traumatycznych wydarzeń w życiu człowieka, które wcześniej czy później dotyka każdego. W konfrontacji ze śmiercią rodzą się w sposób naturalny pytania o sens życia i śmierci, a niestety niejednokrotnie człowiek bywa pozostawiony sam z tymi pytaniami. Współcześnie śmierć jest wręcz wypierana z powszechnej świadomości społeczeństw, w mediach prezentuje się przede wszystkim i głównie ludzi młodych, zdrowych, silnych, pięknych i osiągniętych sukcesy. W tej sytuacji nie ma miejsca na poważne podejmowanie zagadnienia umierania. Jednocześnie nie można całkowicie pominać tematu śmierci, gdyż na ekranach komputera czy telewizora zwłaszcza młodzi ludzie „oswajają się” ze śmiercią, którą można wielokrotnie „przeżyć” – mając kilka „żyć” w danej grze – lub można ją wielokrotnie „zadać”. Prowadzi to do „oswojenia się” ze śmiercią.

Z tych między innymi powodów należy zauważyć pracę zbiorową *Człowiek wobec śmierci. Aspekty psychologiczno-pastoralne* powstałą pod redakcją ks. prof. dra hab. Józefa Makselona, pracownika naukowego Wydziału Filozoficznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (obecnie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie) i wydaną w Wydawnictwie Naukowym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Redaktor książki jest znawcą podjętej problematyki, zresztą jest autorem godnych uwagi książek z tej dyscypliny: *Struktura wartości a postawa wobec śmierci. Studium z tanatopsychologii*,

Lublin 1983, oraz *Lęk wobec śmierci. Wybrane teorie i badania psychologiczne*, Kraków 1988. Pracownicy naukowcy kościelnych uczelni, należący do Sekcji Psychologii przy Komisji Nauki Wiary Konferencji Episkopatu Polski, ten ważny problem śmierci i umierania podjęli podczas trzydniowego sympozjum w Krakowie. Jednym z powodów zorganizowania konferencji był fakt, iż od ponad dwudziestu lat w Papieskiej Akademii Teologicznej są prowadzone systematyczne wykłady z tanatopsychologii. Właśnie omawiana książka zawiera wygłoszone wówczas referaty, ale została również rozbudowana o inne artykuły. Ks. J. Makselon, redaktor książki, w słowie wstępnym wskazał na jej cel i uzasadnił powstanie niniejszego opracowania: „Jest oczywiste, że fakt śmierci człowieka istotnie wiąże się z problematyką antropologiczno-pastoralną, a w jej ramach pojawia się szereg zagadnień psychologicznych. Nie zawsze świadomość potrzeby odwoływania się do psychologii towarzyszyła tym, którzy mieli ambicje, aby zajmować się losem człowieka w sposób całościowy i wielowymiarowy. Najczęściej namysł nad ludzkim przemianami bywa prowadzony w kontekście filozoficznym i religijnym. Od każdej religii oczekuje się bowiem odpowiedzi na fundamentalne pytanie: co po śmierci? Każda wielka religia świata przyjmuje też istnienie jakiejś rzeczywistości eschatologicznej. Problematyka umierania i śmierci stanowi w dalszym ciągu tabu dla wielu dziedzin wiedzy, środowisk i poszczególnych osób, choć na co dzień mamy z nią do czynienia. Na skutek przekazów medialnych czy gier komputerowych dochodzi do jej banalizacji. Nieświadomie wiele osób – zwłaszcza młodych – wchodzi również w wirtualny świat, gdzie między innymi śmierć jawi się jako nierzeczywiste doświadczenie, a jeśli

ewentualnie wystąpi w jakiejś sytuacji, to daje się ją odwołać przy pomocy klawisza komputerowego. Istnieje więc realne zagrożenie, że śmierć nie będzie spostrzegana jako podstawowa oczywistość, co może mieć dalekosiężne konsekwencje osobowe i społeczne” (s. 7).

Na stronie redakcyjnej książki jest zamieszczona informacja, iż recenzję wydawniczą przygotował ks. prof. dr hab. Henryk Krzysteczko z Uniwersytetu Śląskiego. Recenzowana książka oprócz wspomnianego słowa wstępnego i zamieszczonych na końcu książki not biograficznych o autorach, które przybliżają sylwetki autorów poszczególnych tekstów, zawiera jeszcze dziewiętnaście artykułów naukowych podzielonych na dwie części. W części I *Analizy teoretyczne* zostało zamieszczonych osiem artykułów. Omówiono w nich zagadnienia postaw człowieka wobec życia, samobójstwa, śmierci, doświadczenia żałoby, samotności wobec śmierci, wątki badań i koncepcji śmierci, problemy etyczno-zawodowe psychologa klinicznego oraz lęk wobec śmierci. Fachowy język i zawarte liczne statystyki trafnie zarysowują istotę problemu. Natomiast w części II *Badania i praktyka* opublikowano jedenaście tekstów. Zostały w niej zaprezentowane wyniki badań dotyczące zagadnienia poczucia bezpieczeństwa, postawa wobec śmierci, cierpienia i lęku, religijność a zagrożenie śmiercią, stosunek młodych do śmierci, wolontariat i ruch hospicyjny, narcyzm a postawa wobec śmierci, a także religijność a postawa wobec śmierci. Przeprowadzone badania i wnioski stanowią cenną wskazówkę dla tych, którzy chcą pomóc sobie i innym w zrozumieniu prawdy o życiu i śmierci człowieka. Nadto należy podkreślić, iż każdy z tekstów zawiera propozycje bibliograficzne, które stanowią świetną pomoc i wskazówkę do podjęcia dalszych poszukiwań w omawianym zagadnieniu.

We współczesnych czasach istnieje ogromna potrzeba przypominania prawd

eschatologicznych. Recenzowana publikacja może być owocna szczególnie we współczesnych, jakże pełnych pośpiechu, czasach. Wydaje się, iż szczególnie człowiek umierający potrzebuje dzisiaj opieki i wsparcia ze strony innych, zwłaszcza najbliższych. Wsparcia oczekują również oplakujący stratę swoich najbliższych. Olbrzymią rolę winno odegrać w tych kwestiach duszpasterstwo chorych. Dlatego niniejszą książkę można polecić właściwie wszystkim, gdyż śmierć jest nierozzerwalnie związana z każdym człowiekiem. Jednocześnie zanim przeżyjemy własną śmierć, to zmierzmy się, doświadczymy śmierci kogoś bliskiego. Właśnie najpierw w oparciu o solidną wiedzę teoretyczną można podjąć odpowiednią i konkretną pomoc na rzecz osób, którzy przygotowują się do śmierci lub doświadczyli śmierci kogoś bliskiego. Dlatego dzięki niniejszej książce warto się zatrzymać i zastanowić, jakie jest nasze rozumienie śmierci i jaka jest nasza postawa wobec śmierci. Z całą pewnością omawiana pozycja pobudzi do zainteresowania tematem procesu umierania, śmierci, żałoby. Komuś, kto przeżywa śmierć kogoś bliskiego, możemy najlepiej pomóc wtedy, gdy najpierw sami potrafimy zająć dojrzałą postawę wobec własnej śmierci. Podkreślił to również redaktor książki w słowie wstępnym: „Różne wymiary i uwarunkowania postaw człowieka wobec śmierci, przedstawione przez autorów badań, pokazują jak wiele interesujących tematów podejmuje się w tanatopsychologii. Powinny być one bliskie i zrozumiałe (mimo fachowego języka i statystyki) nie tylko dla psychologów, lecz również dla innych Czytelników. Wypada wyrazić nadzieję, że prezentowana książka przyczyni się do większego zainteresowania problematyką umierania, śmierci i żałoby, aby dopomóc sobie oraz innym w adekwatnym podejściu do prawdy o człowieczym przemijaniu” (s. 7–8).

ks. Józef Stala